

Reference:

1. Uchebnyy plan obshcheobrazovatel'noy shkoly (IV–V klassy). – Almaty: RBK, 1997. – 334 s.
2. Kazakhskaya natsional'naya entsiklopediya. Izdaniye Kazakhskoy entsiklopedii, 1998 g., 10 tomov.
3. Salomatov K. I. Praktikum po metodike prepodavaniya inostrannykh yazykov // Inostranny yazyk v shkole. - 1987. - 3. - S. 92-93.
4. Qazaq ädebieti énciklopediyası.— Almaty: «Arwna Ltd.» JŞS, 2010 jul.
5. Beysenbaeva A.A. Pänaralıq baylanıs negizinde oqwşılarǵa ideyalıq-adamgerşilik tärбие berw. - Almaty, 1-2 bölim. Almaty, 1990.- 157b
6. Bibler, V. S. Kul'tura dialoga v shkole: idei. Opyt. Perspektiva. - Kemerovo.: Alef, 1993. - 416 s.
7. Kurganov S.YU. Rebenok i vzroslyy v vospitatel'nom dialoge. - M.: Prosveshcheniye, 1989.
8. Korotayeva Ye. V. Obrazovatel'nyye tekhnologii v pedagogicheskom vzaimodeystvii: uchebnik dlya vuzov / Ye. V. V. Korotayeva. — 2-ye izd., pererab. i myach. — Moskva: Izdatel'stvo Yurayt, 2019. — 181 s. — (Uchebnyy protsess). - ISBN 978-5-534-10298-7. — Tekst: elektronnyy // Obrazovatel'naya platforma Yurayt [sayt]. — URL: <https://urait.ru/bcode/429700> (data obrashcheniya: 30.08.2022).
9. Baǵdarlamalar. 12 jıldıq mekteptiñ 1-4-sınıptarı (baǵqaw nusqası). Almaty: «Atamura», 2004. – 252 b.
10. Qazaqstan Respublikası Bilim jáne ǵılu mınıstriniñ 2013 julǵı 3 säwirdegi № 115 buyırǵına 187-qosımsha «Bastawısh bilim berw deñgeyiniñ 2-4-sınıptarına arnalǵan «Qazaq tili» päninen ülgilik oqw baǵdarlaması (oqıtw qazaq tilinde)».
11. Arınova G.Ğ., Waysova G.İ. Bastawısh sınp oqwşısı damwınıñ älewmettik- pedagogikalıq jaǵdayı. Almaty: Хабарşı «Педагогика ǵılıмдары» seriyası. № 4 (68) 2020j.- 212-218 b.

МРНТИ 14.01.77

<https://doi.org/10.51889/8887.2022.44.32.028>

Абжанова С.С. *¹

¹Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Алматы қ., Қазақстан

ТАБЫС ЖАҒДАЯТЫ АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ МОТИВАЦИЯСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Аңдатпа

Мақалада табыс жағдаяттарын жасау арқылы бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясын қалыптастырудың тиімділігі берілген. Ең алдымен, мақаладағы негізгі ұғымдық категорияларға, яғни «табыс», «табыс жағдаяты», «оқу мотивациясына» философиялық (адамның таза сіңірген еңбегі, бақытқа жетудегі сыртқы көп жоспарлы құбылыс), психологиялық (қуану және өзіне қанағаттану сезімі, эмоцияны сақтау, жеке қасиеттерді дамыту, өзін бағалаудың жоғары балансы, танымдық қызығушылық, мазасыздықтың еш болмауы, жағымсыз ерекшеліктерді өздігінен түзете алуы) және педагогикалық (оқу-танымдық іс-әрекеттегі жақсы нәтижелер еңбектің өнімділігі, өнімнің сапасы, жылдамдық) тұрғыдан талдаулар жасалды. Бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясын табыс жағдаяты түрлерін жасау арқылы қалыптастыру баяндалады. Табыс жағдаяты түрлері мен функцияларына (қорқынышты жою, табысты нәтижені алға жылжыту, баланың іс-әрекетті орындау тәсілдері мен формаларына жасырын нұсқауы, мотивті енгізу, жеке эксклюзивтілік, белсенділікті жұмылдыру немесе педагогикалық ұсыныс, білімнің бөлшекті бағалануы) сипаттама беріледі. Сабақта табыс жағдаятының түрлерін қолдану бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясын қалыптастыруды тиімді ететіндігі талданады. Сондай-ақ мақалада оқу мотивациясының негізгі компоненттері жіктеледі. Оқу мотивациясының компоненттері ретінде оң көзқарасы, нақты мақсат, оған ұмтылу қажеттігі, мақсатқа жету себептері, баланың өз мақсатына жету бойынша табандылығы түсіндіріледі.

Мақаланың эксперименттік-тәжірибелік бөлімінде табыс жағдаяты арқылы оқушылардың нақты білім алу кезіндегі оқу іс-әрекетінің мотивациясы бойынша ішкі дамудың бағыты мен деңгейін анықтау бойынша Л.М. Фридманның «Оқу мотивациясын диагностикалау» әдістемесі жүргізілді. Эксперименттік-тәжірибелік жұмыстарға 112 респондент қатысып, диагностикалаудың пайыздық, сандық көрсеткіштері өңделіп ұсынылды. Ғылыми-әдістемелік ұсыныстар берілді.

Түйін сөздер: табыс, табыс жағдаяты, оқу мотивациясы, танымдық қызығушылық, оқу-танымдық әрекет өнімділігі, жеке эксклюзивтілік.

Абжанова С.С. *¹

¹Казахский национальный педагогический университет имени Абая
г. Алматы, Казахстан

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ФОРМИРОВАНИЯ УЧЕБНОЙ МОТИВАЦИИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ ЧЕРЕЗ СИТУАЦИЮ УСПЕХА

Аннотация

В статье дана эффективность формирования учебной мотивации младших школьников путем создания ситуации успеха. Прежде всего, к основным понятийным категориям в статье относятся философские (чистые заслуги человека, внешнее многоплановое явление в достижении счастья), психологические (чувство радости и удовлетворенности собой, сохранение эмоций, развитие личностных качеств, высокий баланс самооценки, познавательный интерес, (отсутствие тревожности, способность самостоятельно исправлять негативные особенности) и педагогические (хорошие результаты в учебно-познавательной деятельности, качество продукции, скорость). Излагается формирование учебной мотивации младших школьников через создание видов ситуации успеха. Дается характеристика видов и функций ситуации успеха (устранение страха, продвижение успешного результата, скрытое указание ребенка на способы и формы выполнения действия, введение мотива, индивидуальная эксклюзивность, мобилизация активности или педагогическое предложение, детальная оценка знаний). Анализируется, что использование видов ситуации успеха на уроке делает эффективным формирование учебной мотивации младших школьников. Также в статье классифицируются основные компоненты мотивации к обучению. В качестве компонентов учебной мотивации объясняются позитивный настрой, конкретная цель, необходимость ее достижения, причины достижения цели, настойчивость ребенка в достижении своей цели.

В экспериментально-практической части статьи проведена методика Л. М. Фридмана «Диагностика учебной мотивации» по определению направленности и уровня внутреннего развития по мотивации учебной деятельности учащихся при получении конкретных знаний через ситуации успеха. В экспериментально-экспериментальных работах приняли участие 112 респондентов, обработаны и представлены процентные, количественные показатели диагностики. Даны научно-методические рекомендации.

Ключевые слова: успех, ситуация успеха, мотивация к обучению, познавательный интерес, продуктивность учебно-познавательной деятельности, индивидуальная эксклюзивность.

Abzhanova S.^{1*}

¹Kazakh national pedagogical University named after Abai
Almaty, Kazakhstan

THE EFFECTIVENESS OF THE FORMATION OF EDUCATIONAL MOTIVATION OF YOUNGER STUDENTS THROUGH A SITUATION OF SUCCESS

Abstract

The article describes the effectiveness of the formation of educational motivation of primary schoolchildren by creating a situation of success. First of all, the main conceptual categories in the article, namely "success", "success situation", "learning motivation", were analyzed from the philosophical point of view (pure human merit, external multi-plan phenomenon in achieving happiness), psychological (feeling of joy and self-satisfaction, preservation of emotions, development of personal qualities, high balance of self-esteem, cognitive interest, absence of anxiety, self-correction of negative features) and pedagogical (good results in educational and cognitive activity productivity, product quality, speed). The formation of educational motivation of primary schoolchildrens through the creation of types of income conditions is described. The types and functions of the success situation (elimination of fears, promotion of a successful result, hidden instruction of the child in the ways and forms of performing activities, the introduction of a motive, personal exclusivity, mobilization of activity or pedagogical suggestion, fractional assessment of knowledge) are described. It is analyzed whether the use of types of success situations in the lesson makes the formation of learning motivation of primary schoolchildrens effective. The article also classifies the main components of learning motivation. As components of learning

motivation, a positive attitude, a clear goal, the need to strive for it, the reasons for achieving the goal, the child's perseverance in achieving his goal are explained.

In the experimental and technical part of the article, the methodology of L.M. Friedman "diagnostics of learning motivation" was carried out to determine the direction and level of internal development on the motivation of students' learning activities during real learning through the success situation. 112 respondents took part in the experimental and experimental work, the percentage and quantitative indicators of diagnostics were processed and presented. Scientific and methodological recommendations were given.

Keywords: success, success situation, learning motivation, cognitive interest, performance of educational and cognitive activity, personal exclusivity.

Кіріспе. Бастауыш мектептегі білім беруді ізгілендіру оқушылардың мотивациясын және қабілеттерін ашуға, сондай-ақ дамытуға, олардың өзін-өзі іске асыруға бағытталған жағдайлар жасауды көздейді. Бұл бағыт балаға деген құрмет пен сенімге негізделген және мектеп өмірі үшін, оның мазмұны, ұйымдастырылуы мен құралдары, сондай-ақ мектеп ұжымы мүшелерінің өзара әрекеттесу сипатында көрінеді. Бүгінгі таңда қоғам білімге өзінің гуманистік әлеуетін жүзеге асыруға мүмкіндік беріп қана қоймай, оны байытуға жағдай жасайды, оның дамушы, адам түзуші қызметін бірінші орынға қояды. Ендеше бастауыш сынып оқушысының оқуға деген құлшынысын қалыптастыруға білім беру құрылымының басқа әлеуметтік институттарға қатысты ашықтығы мен оқу үдерісіне қатысушы субъектілердің өзара әрекеттесуі, әртүрлі көзқарастарды білдіру және жүзеге асыру еркіндігі; баланың жеке дамуын прогрессивті және жетекші деп тануы, оқушы үшін табыс жағдайын жасауы маңызды болады.

Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңының 4-тарау, 13-бабы бойынша білім беру мазмұнын: «Білім беру мазмұны - жеке адамның біліктілігі мен жан-жақты дамуын қалыптастыру үшін негіз болып табылатын білім берудің әрбір деңгейі бойынша білімдер жүйесі (кешені)» деп көрсетеді [1]. Осыған орай оқыту үдерісінде білім алушылардың оқуға деген саналы көзқарасын қалыптастыру, оларды тұлға ретінде дамыту мүмкіндіктерін жасау қажеттігі туындайды.

Қазақстан Республикасы Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартының «Жалпы орта білім беру деңгейінің нәтижесі ретіндегі кең ауқымды дағдылар білім алушыларға ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды өзіне үйлесімді үйлестіруге, кез-келген өмірлік жағдайларда функционалдық сауаттылығы мен бәсекеге қабілеттілігін көрсетуге, сондай-ақ оқу және қолданбалы тапсырмаларды шешуге мүмкіндік береді» делінген [2].

Бастауыш сыныпта оқушылардың оқу мотивациясын қалыптастырудың бір жолы – табыс жағдаяты. «Табысты» оқуға байланысты шетелдік және отандық зерттеушілерді бірнеше топтарға бөліп қарастыруға болады:

- табысты оқыту арқылы тұлғаның білімге деген мотивациясының деңгейі және табысты әрекет ету Дж.Аткинсон, Д.Мак-Клелланд, К.Рождерс, Э.Фромм және т.б.;

- білім беру үдерісіндегі оқу әрекетінің табысты құрылуы, білім алуда табысқа жету А.В. Мудрик, Р.Берне, А.Қ. Рысбаева, Ш.Т. Таубаева, Н.Н. Хан және т.б.;

- табыс жағдайының бала дамуына әсері, табыс жағдаятын оқу мотивациясын қалыптастыруда негіздеу Ш.А. Амонашвили, А.С. Белкин, О.А. Яшнова, У.Глассер және т.б.

Жоғарыда қарастырылған зерттеулерге сүйенсек, әр мұғалім оқушылармен формальды және бейресми байланыстардың тұтас жүйесімен байланысты, баланың табиғаты бойынша қоғам, оқушының отбасы, оқушы өз ар-ожданының алдында жауапкершілік алуы маңызды. Білім беру үдерісінде табысты оқу үшін табыс жағдаяттарын құруды, оны әр сабақта негізге алуды жолға қойсақ, онда баланың өмірге ашық болуға ұмтылуына, оқушының бойына күш-қуат ұялатуға мүмкіндік туады. Ал бұл ретте білім негізі қаланатын бастауыштан бастап табыс жағдаяттарын құру бізге бастауыш сынып мұғалімінің тұлғаны көруі, оның бірегейлігін, таптырмасын мойындауы, **оқушылардың ойын, сезімін, таңдау еркіндігін** құрметтеуге алып келеді.

Біз мақаламызда бастауыш сынып оқушыларының оқуға мотивациясын табыс жағдаяттары арқылы қалыптастыру мәселелерін қарастырамыз. Сондықтан ең алдымен «табыс», «табыс жағдаяты», «оқу мотивациясы» ұғымдық категориялары теориялық тұрғыдан негізделіп, мұндағы ғылыми түсініктердің өзекті мағынасына сүйене отырып, бастауыш білім берудегі табыс жағдаяттарын құру көзделеді және оның тиімділігін тәжірибе барысында айқындайтын боламыз.

Зерттеудің әдістері мен материалдары. Бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясын қалыптастырудағы табыс жағдаятын дайындау барысында біз, бірнеше зерттеу әдістеріне сүйенетін боламыз. Мақалада теориялық зерттеу әдістері: «табыс», «табыс жағдаяты», «оқу мотивациясы»

ұғымдарының көп қырлы мазмұнын сипаттауда философиялық, психологиялық және педагогикалық аспектілерді талдау, жинақтау, құрылымдау, алгоритмдеу, ал эмпирикалық зерттеу әдістері: сауалнама, диагностикалау, табыс жағдаяттарын құруға арналған оқыту семинарының бағдарламасы, бақылау және т.б. қажет болады.

Бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясын қалыптастырудағы табыс жағдаятын дайындаудағы ең алдымен «табыс» ұғымының мәнін философиялық тұрғыдан сипаттайтын боламыз. «Табыс» ұғымы ежелгі грекиялық философтар еңбегінде мақсатқа жетуде білім фоны болып табылады. Толығырақ талдайтын болсақ:

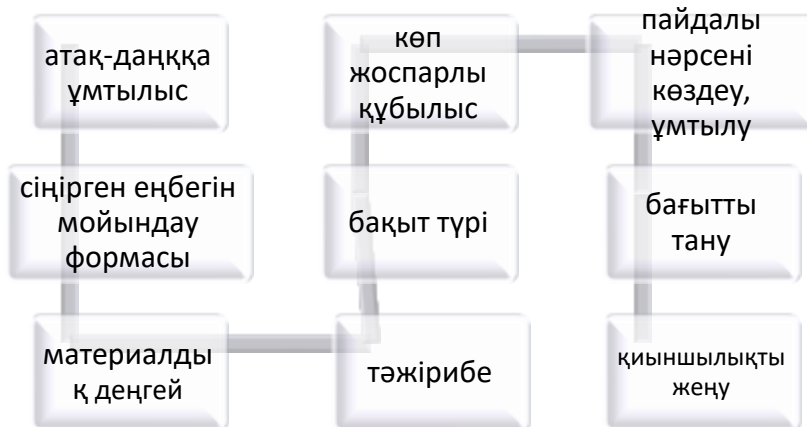
- *Платон бойынша*: «табыс – атақ-даңққа ұмтылыс, ал атақ – тұлғаның қандай да бір сіңірген еңбегін мойындау формасы, адамның **шынайы және жалған құндылықтарын** бағалау», бұл тұста Платон табысты шынайы және жалған деп бөліп отыр; шынайы – адамның таза сіңірген еңбегі, ал жалған құндылық – материалдық деңгейдегі табыс деп қарастырылады [3];

- *Аристотель бойынша*: «табыс – оны иеленген, мойындаған адамдарға байланысты болатын **бақытқа жетудегі сыртқы көп жоспарлы құбылыс**, табыс – бұл әрекетіңнен көрінетін мақсат», яғни табыс – бақыт түрлерінің бірі және оған жетуде әрекет ету маңызды [3, 268 б.];

- *Бэкон бойынша*: «Ғылымдар табысы» еңбегінде адамның табысты болуында таным негізінде тек қана **тәжірибе** қажет. Білім мен тәжірибенің көздегені – жаңа нәрселердің, адамның өз әрекетінде жетістіктерге жетуіне, адамның табиғатқа үстемдік етуіне көмектесу. Сондықтан **білім-күш**, деп өзінің философиялық кредосын бейнелейтін афоризмін енгізеді [4];

- *жаңа дәуір философиясында (О.И. Якутина) бойынша*: «табыс – пайдалы нәрсені көздеу, оған жетуде ұмтылу, **әрекеттің сәтті болуы**, оған белгілі бір әрекет ету арқылы жету, **нәтижеге жету, бағытты тану, қиыншылықты жеңу**» деп тұжырымдалады [5].

Табыс категориясының философиялық тұжырымдамасы – бұл белгілі бір тәртіп бойынша өмірге бейімделуде ұмтылыстар, құндылықтарды бағалау, көп жоспарлардың орындалуы, бақытқа жету және сәттіліктерді және т.б. қамтиды. Философиялық түсініктерді талдауда біз, «табыс» ұғымының мәні мен мазмұнын *индивидтің мәртебелік жетістігі, мәдениет құндылығы* екендігін айқындап отырмыз (1-суретте).

1-сурет. «Табыс» философиялық категория ретінде

С.Л. Рубинштейн психологиялық зерттеулерінде: «**табыс** – бұл жеке тұлғаның көздеген нәтижесінің ойдағыдан немесе тіпті күткенінен де асып түсетіндіктен *қуаныш, шаттық, қанағаттану* сезімдерін адамның басынан өткеруі» деп тұжырым жасайды. Автордың тұжырымы бойынша табыс – іс-әрекет арқылы жақсы нәтижеге жету жағдайындағы алынатын қуану және қанағаттану сезімдері ретінде қарастырылады. Ендеше бастауыш сынып оқушыларын табыс жағдаяттары арқылы оқытуда бала бойындағы қуану, нәтижеге жұмыс жасауы, кез-келген болмыста қанағаттануына мүмкіндік беріледі.

Психологиялық аспектідегі А.Белкиннің пікірінше, «*табыс* – бұл **қуаныш күйін сезіну**, адамның өз **қызметінде ұмтылған нәтижесі** оның үміттерімен сәйкес келгендіктен немесе олардан асып түскендіктен **қанағаттану үдерісі**» деп нақтыланады [6]. Бұл тұрғыда психология бойынша табыс сезімі эйфория сезіміне ұқсас екендігі белгілі.

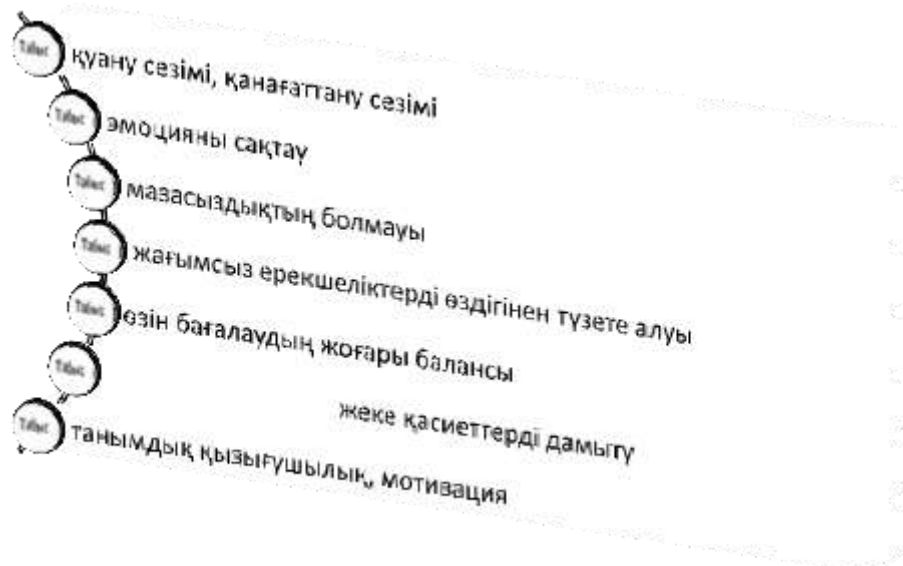
Табысқа байланысты:

- *оқу мотивациясын арттыру, танымдық қызығушылықты дамыту;*

- сабақта өнімділікті ынталандыру;
- бала өзінің жағымсыз ерекшеліктерін өздігінен түзету: мазасыздық, күдіктену, сенімсіздік, өзін-өзі бағалаудың төмендігі немесе мүлдем болмауы, кездеспеуі;
- жеке қасиеттерді дамыту: бастамашылдық, белсенділік, шығармашылық;
- сыныптастарымен қолайлы эмоционалды жағдайды сақтау және т.б. эмоцияларды сезіну әрекеттерінің орындалуы бастауыш сынып оқушыларының мотивациясын күшейте түседі [7].

Сыныптағы қолайлы психологиялық климат бастауыш сынып мұғалімі мен оқушысының ынтымақтастығындағы табыс көрсеткіштерінің бірі болып табылады, яғни оқушы мен мұғалімнің өзі қабылдаған жағымды эмоциялардың әсері субъектілердің денсаулығына пайдасын анықтайды. Демек, жоғарыда ғалымдардың «табыс» ұғымына психологиялық тұрғыдағы тұжырымдары білім алуға қатысушы субъектілердің (мұғалім, оқушы т.б.) оқу мотивін қалыптастыруға, баланың білімді қабылдауы бойынша нәтиже-ге жетуі, ал мұғалімнің оқыту бойынша нәтиже беруінде маңызды рөлді атқарады.

Жалпы алғанда, қуану сезімі, қанағаттану сезімі, эмоцияны сақтау, жеке қасиеттерді дамыту, өзін бағалаудың жоғары балансы, танымдық қызығушылық, мотивация, мазасыздықтың болмауы, жағымсыз ерекшеліктерді өздігінен түзете алуы және т.б. табыстың психологиялық атрибуттары ретінде танылады. «Табыс» түсінігінің психологиялық мәні әлеуметтік тұрғыдан «индивид-индивид» координатында түсіндіріледі, оны біз 2-суретте ұсынып отырмыз.

2-сурет. «Табыс» ұғымының психологиялық мәні

«Табыс» ұғымы тәуекел теориясында да қарастырылады. Бұл теорияның негізінде қазіргі заман классикалық индустриалды қоғамнан тәуекел қоғамына ауысу деген идея жатыр [8]. Демек, біз жаңа әлеуметтік орта, жаңа әлеуметтік құрылым, сондай-ақ осы құрылымда алға жылжудың жаңа ережелері, табысқа жету тетіктері туралы айта аламыз. Сондықтан тәуекел қоғамындағы табысты адам – бұл жаңа мінез-құлық үлгілерін меңгерген, яғни тәуекелдерді басқаруға қабілетті тұлға болып табылады. Психологиялық негіздеуде табыс «индивид-индивид» координаттарында сипатталатындықтан, табысқа талпынуда және оны жүзеге асыру жолдарын субьектаралық және интерактивті тұрғыдан қарастыру жағдайы алға шығарылады.

С.И. Ожегов сөздігінде «табыс» ұғымына келесідей мазмұндық құрамалар ұсынылған: 1) қандайда бір жетістікке жетуге сәттілік; 2) қоғамның мойындауы; 3) қоғамдық мәнділік, жұмыстағы, оқу-танымдық іс-әрекеттегі жақсы нәтижелер және т.б. [9].

В.И. Даль сөздігінде: «табыс» – қандайда бір іс-әрекеттегі **бәсекелестік, сәттілік, сәтті қатынас, қажеттілікке жету**», - деген анықтама беріледі [10]. Бұл ретте модернизация, жаһандану, технология жаңа қоғамды, яғни негізгі проблема тәуекел жасау мен олардың алдын алу мәселесі болып табылатын жаңа органы тудырады.

Педагогикалық аспектіде: «табыс» білім беру үдерісінде табысқа қол жеткізген адамға тән қасиет деп қарастырылады. Бұл баланың мектептегі жетістігі және мұғалімнің оқушыларды тәрбиелеудегі жетістіктері, сонымен бірге ата-аналардың балаларды тәрбиелеудегі табысы болуы мүмкін.

Ал табысты адам моделін жасау педагогикалық феноменде басымдыққа ие. Осы орайда Е.К. Климов табыс түсінігін кез-келген әрекеттің маңызды сипаттарының бірі деп тұжырымдай отырып, іс-әрекет табыстылығының өлшемдеріне: **еңбектің өнімділігі, өнімнің сапасы, жылдамдық, еңбек әрекетінің нәтижелілігі** және т.б. жатқызады [11].

А.Қ. Рысбаева ғылыми зерттеулерінде: «іс-әрекеттің табыстылығы» ертеден қалыптасқан категория екендігі және оның білім беру, оқыту, тәрбие, әлеуметтендіру т.б. негізгі категориялармен тығыз байланыстылығын ашып көрсетеді. Ғалым педагог «іс-әрекеттің табыстылығы табысты оқыту мен тәрбиенің маңызды ішкі өлшемі, табыстылық ХХІ ғасырдағы педагогика ғылымының басты категориясы болып табылады» - деп тұжырымдайды [12]. Автордың пікірімен келсіе отырып, педагогикадағы табыс күрделі әрі көп мағыналы сипатқа ие бола алады. Олай дейтіміз, бастауыш сынып оқушысы үшін табыс – қуану, шаттану және жақсы үлгерім, ал мұғалім үшін табыс – білім әрекетінің нәтиже беруі, оқудағы өнімділік бола алады. Мысалы, Н.А. Кибальченко «оқу әрекетінің табыстылығы нәтижемен, яғни үлгеріммен анықталады», - деп есептейді [13].

Табысты оқушы немесе табысты мұғалім идеалын жасауда табыс жағдаяттарының маңызы ерекше. Теориялық талдаулардан байқап отырғанымыздай, табыс – бұл екі жақты, көп қырлы ұғым. Сондықтан бастауыш білім беру үдерісінде табыс жағдаяты арқылы жүзеге асыру білімнің нәтижеге бағытталуын көрсетеді.

Педагогикалық тұрғыдан алғанда, **табыс жағдаяты** – бұл жеке тұлғаның да, тұтастай алғанда ұжымның да қызметінде айтарлықтай нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік туғызатын жағдайлардың мақсатты, ұйымдастырылған үйлесімі.

Бастауыш білім беруде мұғалімнің іс-әрекетінің басты мәні – әр оқушыға табыс жағдаятын жасау. Біз жоғарыда табыс ұғымына талдаулар жасадық, бірақ «табыс» және «табыс жағдаяты» ұғымдарын ажырату маңызды. **Жағдай** – табысты қамтамасыз ететін жағдайлардың жиынтығы, ал табыстың өзі – осындай жағдайдың нәтижесі. *Жағдай* – бұл мұғалім ұйымдастыра алатын нәрсе: қуаныш, сәттілік тәжірибесі, бұлар субъективтілік, ол сырттан қарағанда бізге көрінбеуі, байқалмауы мүмкін. Мұнда мұғалімнің міндеті – әр оқушыға жетістікке жету қуанышын сезінуге, өз мүмкіндіктерін сезінуге, өзіне сенуге мүмкіндік беру.

Табысқа жету жағдайларын жасау бастауыш сынып мұғалімдері мен оқушылары арасындағы ынтымақтастыққа әкеледі. Табыс жағдайындағы субъектілердің өзара әрекеттесу асимметриясы, яғни бала жетіспейтін білімді іздейді; баланың танымдық бастамасы, оқушы белсенді, әлі нені үйрену керек екенін түсінеді; жаңа білімге нақты сұраныспен жүгіну, яғни білмеген жағдайда мұғалімге олардың қиындықтарына шағымданбай жүгіну бұл өз кезегінде бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясын қалыптастырады. Оқудағы табыс – баланың ішкі күш-қуатының бірден-бір көзі, қиындықтарды жеңуге күш-қуатын, оқуға деген құштарлығын тудырады, мотивациясын арттырады және танымдық қызығушылықтарын дамытады, оқушының оқу әрекетінен қанағаттануын сезінуге мүмкіндік береді. Ендеше мотивация ұғымы жайлы талдау жасағанды жөн санаймыз.

Алғаш рет «**мотивация**» сөзін А.Шопенгауэр «жеткілікті себептердің төрт қағидасы» мақаласында қолданған. Содан кейін бұл термин адам мен жануарлардың мінез-құлқының себептерін түсіндіру үшін психологиялық күнделікті өмірге мықтап кірді. Оның пікірінше, «мотивация – бұл ішкі жағынан көрінетін себеп» [14], деп анықтаса, Г.М. Коджаспирова «мотивация – бұл адамның іс-әрекетінің мазмұнын, бағытын және сипатын, оның мінез-құлқын анықтайтын тұрақты мотивтердің жиынтығы» деп түсіндіреді [15]. Ал Е.А. Ильин былай деп жазады: «*Мотивтендіру* мақсаттың пайда болуына байланысты. Адамды әрекетке итермелеуге тек мақсат қою арқылы талаптандыруға болады» [16]. Демек, мотив – оқу іс-әрекетінің ішкі түрткісі, дәлірек айтқанда оқу мотивінің қалыптасуына ықпал ететін факторлардың бірі – оқушы үшін оқудың мәні. Оқушылардың оқудың мәнін саналы түсінуі олардың оқу іс-әрекетіне ұмтылысының тууына жағдай жасайды.

Е.Г. Биллоқ және Н.С. Круглованың еңбектерінде: «мотивация» ұғымы екі мағынада түсіндіріледі: «мінез-құлықты анықтайтын факторлар жүйесі ретінде және белгілі бір деңгейде мінез-құлық белсенділігін ынталандыратын, қолдайтын үдерістің сипаттамасы ретінде» [17] делінген. Демек, ғалымның «мотивация» жайлы берген пайымдаулары баланың мінез-құлық тұрақтылығын реттеуші фактор деп түсініге болады.

Х.Хекхаузен: «мотивация – адам қызметінің пайда болуының қажетті шарты» деп жазады, өйткені ол барлық психикалық салаларды қамтиды. Мотивтер «Жеке орта» қарым-қатынасының мақсатты жағдайымен анықталады, оның қалыптасуы жеке даму процесінде жүреді. Айта кету керек, әр адамның

кез-келген мотивтері жеке-жеке көрінеді осыған байланысты әр түрлі адамдар үшін мотивтердің әртүрлі иерархиялары болады [18].

Қазіргі білім беру жүйесінде ең маңызды мәселенің бірі оқытудың тиімділігін арттыру болып табылады. Оқу мотивациясын қалыптастыру – бұл тұлғаны дамыту және тәрбиелеу мәселелерін шешу.

Оқу мотивациясы келесі компоненттерден тұрады:

- білім алушының оң көзқарасы;
- нақты мақсат, оған ұмтылу керек;
- мақсатқа жету себептері;
- өз мақсатына жету бойынша табандылық.

Оқу мотивациясы – оқу іс-әрекетін жүзеге асыруға бағытталған күш-жігерді бағыттайтын және қолдайтын үдеріс. Бұл олардың мотивтерінен, мақсаттарынан, сәтсіздіктерге реакцияларынан және оқушының жаңа білім алу қажеттіліктерінен тұратын күрделі жүйе. Оқушылардың ынтасы олардың табыстылығына, білім деңгейіне, өмір бойы оқуға деген ықыласына байланысты. Сондықтан бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясын табыс жағдаяттары арқылы қалыптастыру бізге өз тиімділігін береді деп сенеміз. Ең алдымен, *табыс жағдаяттарының түрлері* маңызды. Табыс жағдаяты түрлері, бұл балаға берілген тапсырманы жеңіл әрі қиналмай орындауға көмектесетін қолайлы психологиялық фон жасайды, яғни бастауыш сыныптағы оқушылардың табысқа жетуіндегі өз бетінше орындалатын іс-әрекет процесі мен нәтижесінен қанағаттанудың субъективті тәжірибесі жүзеге асырылады. Табыс жағдаяттарының түрлері мен оның функцияларын 1-кестеде ұсынамыз.

Табыс жағдаяттары түрлері келесідей:

- **қорқынышты жою** – өзіне деген сенімсіздікті, ұялшақтықты, тапсырманы орындаудағы өзін және басқаларды бағалаудан қорқуды жеңуге көмектеседі. «Біз бәріміз тырысамыз және іздейміз»; «адамдар өз қателерінен сабақ алады және басқа шешімдерді табады»; «БЖБ немесе ТЖБ тапсырмалары өте оңай, біз бұл материалды сізбен бірге қарастырдық».

Кесте 1 – Табыс жағдаяттарының түрлері және функциялары

р/с	Табыс жағдаяты түрлері	Табыс жағдаяттары	Табыс жағдаяттарының функциялары
I	Қорқынышты жою	«Біз бәріміз тырысамыз және іздейміз»; «адамдар өз қателерінен сабақ алады және басқа шешімдерді табады»; «БЖБ немесе ТЖБ тапсырмалары өте оңай, біз бұл материалды сізбен бірге қарастырдық».	Өзіне деген сенімсіздікті, ұялшақтықты, тапсырманы орындаудағы өзін және басқаларды бағалаудан қорқуды жеңуге көмектеседі.
II	Табысты нәтижені алға жылжыту	«Сіз міндетті түрде табысқа жетесіз»; «Мен тіпті сәтті нәтиже беретініңізге күмәнданбаймын».	Мұғалімге шәкіртінің міндетті түрде тапсырманы орындайтынына сенімділігін білдіруге көмектеседі. Бұл өз кезегінде баланың өз күштері мен мүмкіндіктеріне деген сенімін оятады.
III	Іс-әрекетті орындау тәсілдері мен формаларына жасырын нұсқауы	«Мүмкін, ең дұрысы ...»; «Жұмысты орындағанда, ұмытпа...».	Баланы жеңіліске ұшыратпауға көмектеседі, тұспалдау және тілек арқылы қол жеткізіледі.
IV	Мотивті енгізу	«Сенің көмегіңіз жолдастарың жеңе алмайды...».	Балаға бұл әрекет не үшін, кім үшін орындалатынын, оны жасағаннан кейін өзін жақсы сезінетінін білдіреді.
V	Жеке эксклюзивтілік	«Тек сен ғана...»; «Мен сенетін жалғыз адамсың...»; «Мен бұл өтінішті сізден басқа ешкімге жасай алмаймын ...».	Баланың алдағы немесе орындалатын әрекеттегі күш-жігерінің маңыздылығын көрсетеді.
VI	Белсенділікті жұмылдыру	«Біз көп күте алмаймыз...»; «Мен сенен нәтижені жақын арада	Нақты әрекеттерді жүзеге асыруға ынталандырады.

	немесе педагогикалық ұсыныс	көргім келеді...».	
VII	Білімнің бөлшекті бағалануы	«Сіз, әсіресе бұл түсіндіруде өте сәтті орындадыңыз»; «Маған бәрінен де сіздің жұмысыңыз ұнады...»; «Сіздің жұмысыңыздың бұл бөлігі ең жоғары бағаға лайық».	Нәтиженің тұтастай емес, оның кейбір жеке бөлшектерінің сәттілігін эмоционалды түрде сезінуге көмектеседі.

- **табысты нәтижені алға жылжыту** – мұғалімге шәкіртінің міндетті түрде тапсырманы орындайтынына сенімділігін білдіруге көмектеседі. Бұл өз кезегінде баланың өз күштері мен мүмкіндіктеріне деген сенімін оятады. «Сіз міндетті түрде табысқа жетесіз»; «Мен тіпті сәтті нәтиже беретініңізге күмәнданбаймын».

- **баланың іс-әрекетті орындау тәсілдері мен формаларына жасырын нұсқауы** – баланы жеңіліске ұшыратпауға көмектеседі, тұспалдау және тілек арқылы қол жеткізіледі. «Мүмкін, ең дұрысы...»; «Жұмысты орындағанда, ұмытпа...».

- **мотивті енгізу** – балаға бұл әрекет не үшін, кім үшін орындалатынын, оны жасағаннан кейін өзін жақсы сезінетінін көрсетеді: «Сенің көмегіңіз жолдастарың жеңе алмайды...».

- **жеке эксклюзивтілік** – баланың алдағы немесе орындалатын әрекеттегі күш-жігерінің маңыздылығын көрсетеді. «Тек сен ғана...»; «Мен сенетін жалғыз адамсың...»; «Мен бұл өтінішті сізден басқа ешкімге жасай алмаймын...».

- **белсенділікті жұмылдыру немесе педагогикалық ұсыныс** – нақты әрекеттерді жүзеге асыруға ынталандырады. «Біз көп күте алмаймыз...»; «Мен сенен нәтижені жақын арада көргім келеді...».

- **білімнің бөлшекті бағалануы** – нәтиженің тұтастай емес, оның кейбір жеке бөлшектерінің сәттілігін эмоционалды түрде сезінуге көмектеседі. «Сіз, әсіресе бұл түсіндіруде өте сәтті орындадыңыз»; «Маған бәрінен де сіздің жұмысыңыз ұнады...»; «Сіздің жұмысыңыздың бұл бөлігі ең жоғары бағаға лайық».

Табысқа жету сезімі болмаса, баланың мектепке және оқуға деген қызығушылығы жоғалады, бірақ оның оқу іс-әрекетінде табысқа жетуіне білім мен дағдылардың жетіспеушілігі, психологиялық және физиологиялық даму ерекшеліктері, өзін-өзі тану әлсіздігі сияқты бірқатар жағдайлар кедергі жасайды. Ол үшін бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясын қалыптастыру жолға қойылуы қажет, яғни бұл ретте әдістемелік күш сала отырып, сабақта табыс жағдаяттарын жүзеге асырушы әдіс-тәсілдерді пайдалану қажеттігі туындайды. Ендеше біз, мақаламыздың келесі кезеңінде бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясын қалыптастыруға арналған әдістемелік операцияларға байланысты сабақта табыс жағдайын құрудың әдіс-тәсілдер жүйесін талдайтын боламыз.

Зерттеу нәтижелері.

Мұғалімнің іс-әрекеті – оқыту әдістемесінің жүйесі негізінде құрылады. Әдіс-тәсілдер көмегімен мұғалім оқушыларға табыс жағдаятын сезіну үшін жағдай жасай алады.

Табысты оқудың мотивациялық факторы интеллект факторына қарағанда күштірек, ол табыс үшін оқу үдерісін мотивациялық қамтамасыз ету қағидасына сүйенеді.

Оқытудың әртүрлі мотивтерінің ішінде, атап айтқанда, баладағы сыртқы және ішкі мотивтер маңызды болып саналады.

Табыс жағдаяты арқылы оқу мотивациясын қалыптастырудың қажеттілігін анықтау мақсатында біз, бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясын қалыптастыру деңгейін диагностикалау жұмыстары бойынша Л.М. Фридманның «*Оқу мотивациясын диагностикалау*» әдістемесі жүргізілді.

Л.М. Фридман: «*егер әрекетті ынталандыратын мотивтер онымен байланысты болмаса, онда олар бұл қызметке сыртқы деп аталады; егер іс-әрекеттің өзімен тікелей байланысты мотивтер болса, онда олар ішкі мотивтер*» деп айырмашылығын сипаттайды [19].

Осыған байланысты мақала авторы диагностика әдістемесін жасады мүмкін болатын пәнді зерттеу мотивациясының бағыттары біл ім беру процесінде қолданылады және өсудің негізі болып табылады оқытудың тиімділігі.

Әдістеменің мақсаты – оқушылардың нақты білім алу кезіндегі оқу іс-әрекетінің мотивациясы бойынша ішкі дамудың бағыты мен деңгейін анықтау.

Әдістеменің жалпы сипаттамасы. Әдістеме 20 пайымдаудан және ұсынылған жауап нұсқаларынан тұрады. Жауаптар оң және теріс белгі түрінде арнайы бланкіде немесе қарапайым қағаз парағында жазылады. Өңдеу кілтке сәйкес жүзеге асырылады. Техниканы барлығымен жұмыс істеуде қолдануға болады, яғни өзін-өзі талдауға және өзін-өзі есептеуге қабілетті білім алушылардың санаттары шамамен 12 жастан басталады.

Тест-сауалнаманың мазмұны.

Нұсқаулық.

Сізге оқыту тиімділігін арттыруға бағытталған зерттеуге қатысу ұсынылады. Әр сөзді оқып шығыңыз және белгілеу арқылы зерттелетін пәнге деген көзқарасыңызды білдіріңіз, бұл үшін келесі жауаптарды қолдана отырып, мәлімдеме нөмірлерін белгілеу қажет:

- **дұрыс (+ +);**
- **мүмкін дұрыс (+);**
- **мүмкін дұрыс емес (-);**
- **дұрыс емес (- -).**

1. Бұл тақырыпты үйрену маған көп нәрсені білуге мүмкіндік береді, өзіңіз үшін маңызды, өз қабілеттеріңізді көрсетіңіз.

2. Пән маған қызықты және мен осы пәннен мүмкіндігінше көп білгім келеді.

3. Бұл пәнді оқуда маған жеткілікті білімді сабақта аламын.

4. Осы пән бойынша оқу тапсырмалары мені қызықтырмайды, мен оларды мұны мұғалім талап ететіндіктен жасаймын.

5. Бұл тақырыпты зерттеу кезінде туындайтын қиындықтар оны одан сайын қызықты етеді.

6. Оқулықтар мен ұсынылған пәндерден басқа осы пәнді оқу кезінде қосымша әдебиеттерді өзім оқимын.

7. Осы тақырып бойынша теориялық сұрақтар қиын, зерттеу болмайтындай деп санаймын.

8. Егер бұл тақырып бойынша ешкім жұмыс істемесе, мен оны анықтауға тырысамын және түбіне жетемін.

9. Осы пән бойынша сабақта «Сіз мүлдем оқығыңыз келмейді» деген жағдаяттарды есту менде жиі кездеседі.

10. Мен белсенді жұмыс істеймін және тапсырмаларды тек мұғалімнің бақылауымен орындаймын (оқытушы).

11. Осы пән бойынша зерттелген материалды қызығушылықпен сыныптастарымен (достарымен) бос уақытта (үзілісте, үйде) талқылаймын.

12. Мен осы пән бойынша тапсырмаларды өз бетінше орындауға тырысамын, қиналғанда маған кеңес беріп көмектескенді ұнатамын.

13. Мүмкіндігінше, жолдастарымнан есепті мен үшін шығарып беруін сұраймын.

14. Менің ойымша, осы пән бойынша барлық білім құнды және осы тақырып бойынша мүмкіндігінше білу керек.

15. Бұл пәнді бағалау мен үшін білімнен гөрі маңызды.

16. Егер мен сабаққа нашар дайындалсам, онда мен қатты ренжімеймін және алаңдамаймын.

17. Менің бос уақытымдағы қызығушылықтарым мен құмарлықтарым деректермен байланысты.

18. Тапсырманы түсіну маған қиындықпен беріледі, мен өзімді оқу тапсырмаларын орындау үшін мәжбүрлеуім керек.

19. Егер ауру (немесе басқа себептер) болса, мен берілген тақырыпты сабақта өткізіп жіберемін, содан кейін бұл мені қынжылтады.

20. Егер мүмкін болса, мен бұл тапсырманы кестеден алып тастар едім (оқу жоспары).

Іске асыру және тәжірибеде қолдану.

Ұсынылған техниканы оқушылардың үлгермеу себептерін анықтау үшін; бағытына қарай оқушылардың санаттарын анықтау үшін; пәнді оқу мотивациясы (сыртқы мотивацияның үстемдігі мен ішкі мотивацияның және орта типтің үстемдігін; оқу үдерісінде оқушыларды психологиялық сүйемелдеуді қамтамасыз ету үшін оқыту; оқу пәндерін оқытудың тиімділігін зерттеу үшін және оны жетілдірудің резервтерін іздеуде қолдануға тиімді екендігін көрсетті.

Нәтижелерді талдау.

Эксперименттік алаң Түркістан облысы, Шымкент қаласы, Абдраш Назарбеков атындағы №87 жалпы білім беретін мектеп бастауыш сыныптарында өткізілді.

Эксперименттік-тәжірибелік жұмыстарға қатысушы 112 респонденттерге табыс жағдаяты арқылы оқу мотивациясын қалыптастырудың қажеттілігін анықтау мақсатында диагностикалауды Л.М. Фридманның «Оқу мотивациясын диагностикалау» әдістемесі арқылы анықтадық. Эксперименттік-тәжірибелік жұмыстарға қатысқан барлығы 112 оқушы, ЭТ-54, БТ-58 оқушы болды.

Сауалнама көрсеткіштерін есептеу кілтке сәйкес жүргізіледі, мұндағы «Иә» оң жауаптарды білдіреді (дұрыс; мүмкін дұрыс), ал «жоқ» – теріс (мүмкін дұрыс емес; дұрыс емес) дегенді білдіреді.

Кілт

ИӘ	1, 2, 5, 6, 8, 11, 12, 14, 17, 19
ЖОҚ	3, 4, 7, 9, 10, 13, 15, 16, 18, 20

Кілтпен әр сәйкестік үшін бір ұпай беріледі. Неғұрлым жоғары жиынтық ұпай болса, оқудың ішкі мотивациясының көрсеткіші соғұрлым жоғары болады. Пәнді оқудағы төмен жиынтық ұпайларда сыртқы мотивация басым болады.

Сыртқы мотивация:

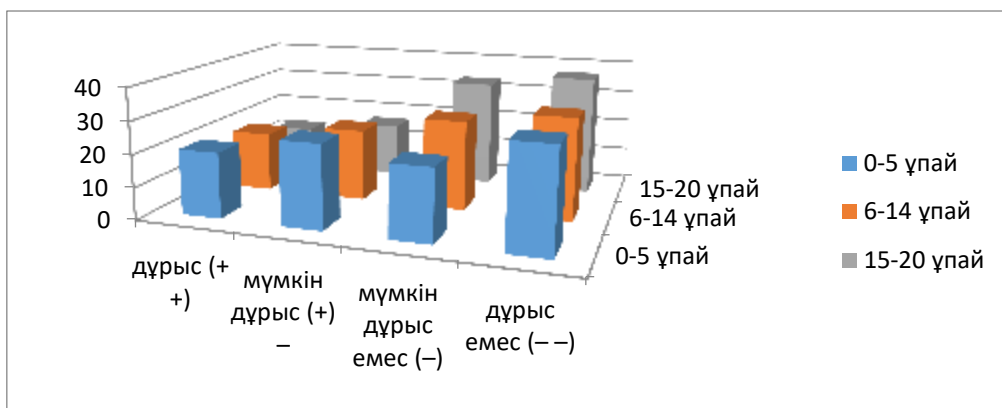
- 0-10 ұпай – сыртқы мотивация;
- 11-20 ұпай – ішкі мотивация.

Ішкі мотивация деңгейін анықтау үшін мыналарды қолдануға болады, сондай-ақ келесі нормативтік шкалалар:

- 0-5 ұпай – ішкі мотивацияның төмен деңгейі;
- 6-14 ұпай – ішкі мотивацияның орташа деңгейі;
- 15-20 ұпай – ішкі мотивацияның жоғары деңгейі.

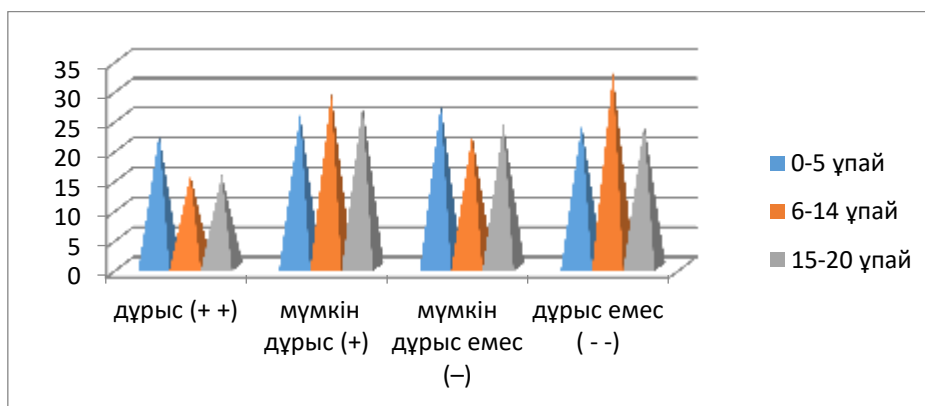
Кесте – 2 Анықтау эксперименті бойынша Л.М. Фридманның «Оқу мотивациясын диагностикалау» әдістемесінің ЭТ пен БТ-дағы көрсеткіштері

Респондент	Эксперименттік топ (54)								Бақылау тобы (58)							
	дұрыс (+)		мүмкін дұрыс (+)		мүмкін дұрыс емес (-)		дұрыс емес (- - -)		дұрыс (+)		мүмкін дұрыс (+)		мүмкін дұрыс емес (-)		дұрыс емес (- - -)	
шкалалар	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
0-5 ұпай	11	20,3	14	25,9	12	22,2	17	31,4	13	22,4	15	25,8	16	27,5	14	24,1
6-14 ұпай	10	18,5	12	22,2	15	27,7	17	31,4	9	15,5	17	29,3	13	22,4	19	32,7
15-20 ұпай	7	12,9	9	16,6	18	33,3	20	37,0	9	15,5	16	27,5	14	24,1	14	24,1

3-сурет. Анықтау эксперименті бойынша Л.М. Фридманның «Оқу мотивациясын диагностикалау» әдістемесінің ЭТ-дағы пайыздық көрсеткіштері

Диагностика жұмыстарындағы анықтау экспериментінде Л.М. Фридманның «Оқу мотивациясын диагностикалау» әдістемесі бойынша ЭТ пен БТ-дағы көрсеткіштерін статистикалық талдауда біз, 4-сынып оқушыларының білімге сыртқы және ішкі мотивациясының өзара қатынасын анықтадық. ЭТ-да 0-5 ұпай – ішкі мотивацияның төмен деңгейі бойынша «дұрыс++» жауабы 11 респондент 20,3%-ды құраса, БТ-дағы дұрыс (+ +) бойынша 13 респондент, 22,4%-ды көрсетіп отыр. ЭТ-да мүмкін дұрыс (+) 14 оқушы, мүмкін дұрыс емес (-) - 12, 22,2 пайызды көрсетеді, ал БТ-да мүмкін дұрыс (+) 15 оқушы, яғни 25,8%-дық нәтиже берді, ЭТ-да дұрыс емес (- -) 17 респондент, бұл 31,4 %-ды құрайды. 6-14 ұпай – ішкі мотивацияның орташа деңгейі бойынша ЭТ-да 54 оқушыдан дұрыс (+ +) -10; мүмкін дұрыс (+) – 12; мүмкін дұрыс емес (-) - 15; дұрыс емес (- -) - 17; БТ-дағы 58 оқушының дұрыс (+ +) -9; мүмкін дұрыс (+) – 17; мүмкін дұрыс емес (-) - 13; дұрыс емес (- -) - 19; 15-20 ұпай – ішкі мотивацияның жоғары деңгейі бойынша дұрыс (+ +) -12,9%; мүмкін дұрыс (+) – 16,6%; мүмкін дұрыс емес (-) - 33,3%; дұрыс емес (- -) - 37,0%; БТ-да дұрыс (+ +) -15,5%; мүмкін дұрыс (+) - 27,5%; мүмкін дұрыс емес (-) - 24,1%; дұрыс емес (- -) - 24,1%-ды құрап отыр.

4-сурет. Анықтау эксперименті бойынша Л.М. Фридманның «Оқу мотивациясын диагностикалау» әдістемесінің БТ-дағы пайыздық көрсеткіштері

Оқу мотивациясын диагностикалау бойынша бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясын қалыптастырудың деңгейлерін анықтадық. Жоғары деңгейдің төмен екендігін байқадық, керісінше, оқу мотивациясын қалыптастыруда төменгі деңгейдің пайызы жоғары болып тұр. Сондықтан бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясын қалыптастыруда табыс жағдаяттарын құрастыру, негізге алу басты құрал бола алады деп болжаймыз. Ал бұл ретте бастауыш сынып мұғалімдерінің негізгі міндеті – білім беру ғана емес, ең бастысы **әрбір балаға табыс жағдаятын жасау**. Әрбір бала табиғаты бойынша жеке тұлға және қоғамның болашақ мүшесі ретінде қолдауды қажет етеді **сәтті** мүмкіндіктері мен қабілеттерін жүзеге асыру. Ашық ойындарды ұйымдастыру оңай, әрқашан балаларды қызықтырады және физикалық даму үшін ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік және интеллектуалды даму үшін де тиімді.

Ерік-жігері күшті сапасы: төзімділік, батылдық, қиындықтарды жеңу, жеңіліс пен жеңістен аман өту. Мұның бәрі балаға өз іс-әрекетін құрдастарының әрекетімен салыстыруға негіз береді, соның нәтижесінде **жағдайлар жасалады**, баланың оқу мотивациясының қалыптасуында табыс жағдаяттары бар оқу іс-әрекетін ұйымдастыру маңызды.

Қорытынды.

Қорыта келгенде, табыс жағдаяттары құрылған ашық әрекеттерде бастауыш сынып оқушылары күрделі қарым-қатынасқа түседі, онда өзара қолдау және бәсекелестік сәттері байланысты. Оқушы «басқалар сияқты болуды» армандайды, ал екінші жағынан, «бәрінен жақсы» болуды көздейді. Баладағы «басқалар сияқты болу» белгілі бір дәрежеде баланың дамуын ынталандырады, оқу мотивациясын қалыптастырады. Тану қажеттілігі «басқалардан жақсы болу» баланың жеңіске деген ұмтылысынан көрінеді. Білім алуға табыстар оқушыда сәтсіздікке қарағанда жиі кездеседі, өзіне жеке қанағаттану, өзін мақтан тұту және оған жету қажеттілігі бар. Мақсатқа жүгіну және табыс жағдайын жасау баланы шабыттандырады, оның бастамашылдығын, өзіне деген сенімділігін дамытуға ықпал етеді, кейіннен өз күшіне сенетін күрескер мінезінің қалыптасуын қамтамасыз етеді. Бұл бағытта баланың өзіне деген сенімділігін арттырып, іс-әрекетте және қарым-қатынаста белсендірек болуына мүмкіндік береді. Біз, мақаламызда бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясын қалыптастыруда табыс жағдаяттарын құруды негізге аламыз. Табыс жағдаяттары арқылы бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясын қалыптастыруға келесідей ұсыныстар береміз:

- бастауыш сынып мұғалімдеріне арналған «Бастауыш сыныптарда табыс жағдаяттарын қолданудың тиімділігі» тақырыбында ғылыми-әдістемелік семинар ұйымдастыру;
- бастауыш сынып оқушыларына арналған табыс жағдаяттарын әрбір пән бойынша құрастырып, тәжірибеге ендіру.

Біз эксперименттік-тәжірибелік жұмыстар бойынша Түркістан облысы, Шымкент қаласы, №87 жалпы білім беретін мектептің ұжымына алғыс білдіреміз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

- 1 Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. 28.06.2007ж., №546 Қаулысы. – Астана: Ақорда, 2007 // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P070000546>. (19.02.2022.)
- 2 Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2018 жылғы 28 қыркүйектегі № 508 бұйрығы.
- 3 Дж. Реале, Д. Антисери Батыс философиясы: бастауынан бүгінгі күнге дейін: Оқулық. /Ауд. Т.Х. Ғабитов, т.б. Алматы: 2012.-628 б.
- 4 Бэкон Ф. Новый органон // Соч. в 2-х т. – М.: Мысль, 1978. - Т. 2. – С. 7-215.
- 5 Якутина О.И. Социальные практики успеха: дискурс повседневности и социально-философские понятие автореф.дисс....д-ра филос. наук: 09.00.11 – Краснодар, 2016. – 47 с.
- 6 Белкин А.С. Ситуация успеха. Как ее создать? – М.: "Просвещение", 1991.
- 7 Daniyarova, A., Suad, A., Vecherinina, E., Seluch, M., Ananishnev, V(2022). Games for Science Education: is this technique effective for developing students' creativity and scientific competence?. World Journal on Educational Technology: Current Issues, 14(1), 28–41. <https://doi.org/10.18844/wjet.v14i1.6629>
- 8 Alibayeva, Z., Sarsenbayeva, B., Temirgalieva, S., Baigozhina, Z., & Baidildina, A. (2022). Socio-cultural development of students in the context of dialogue technology .World Journal on Educational Technology: Current Issues, 14(3), 951–962. <https://doi.org/10.18844/wjet.v14i3.73207>
- 9 Ожегов С.И. Словарь русского языка / под общ. ред. проф. Л.И.Скворцова. – М.: «ОНИКС», 2004. – 896 с.
- 10 Даль В.И. Толковый словарь. – М.: Русс.яз., 1991. – Т.4. – 2007 с.
- 11 Климов Е.К. Психологические критерии успешности предпринимательской деятельности: дисс....канд.психол.наук. – Калуга, 2004.
- 12 Рысбаева А.К. Успешность деятельности как категория педагогики. Монография. – Алматы, 2014. – 266 с.
- 13 Кибальченко, И.А.Теория и практика воспитательной деятельности : учебное пособие / И.А. Кибальченко. - Ростов-на-Дону : Феникс, 2009. – 381 с.
- 14 Шопенгауэр А. Мысли. 2007. 978-5-91181-314-7 <https://www.livelib.ru/author/8370/top-artur-shopengauer>
- 15 Коджаспирова Г.М. Педагогика. – Москва: Владос, 2003. – 351 с.

16 Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. – СПб., 2000.

17 Билиук Е.Г., Круглова Н.С. Создание ситуации успеха для каждого ученика // Международный журнал экспериментального образования. – 2014. – № 7-2. – С. 67-68.

18 Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность / Под редакцией Б.М. Величковского В 2 т – М.: Педагогика, 1986.

19 Фридман Л.М. Психопедагогика общего образования: Пособие для учителей. – М., 1997.

Reference

1 Qazaqstan Respublikasynyń "Bilim týraly" Zańy. 28.06.2007 j., №546 Qaýlysy. – Astana: Aqorda, 2007 // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P070000546> . (19.02.2022.)

2 Qazaqstan Respublikasy Bilim jáne ғылым ministrliginiń 2018 jylǵy 28 qyrkúektegi № 508 buıryǵy.

3 Dj. Reale, D. Antiseri Batys filosofiasy: bastaýynan búgingi kúнге dein: Oqýlyq./Aýd. T.H. Gabitov, t.b. Almaty, 2012. – 628 b.

4 Bekon F. Novyy organon // Soch. v 2-h t. – М.: Mysl, 1978. - Т. 2. – S. 7-215.

5 Iakýtina O.I. Sosialnye praktika ýspeha: diskýrs povsednevnosti i sosialno-filosofskie ponátie avtoref.diss....d-ra filos. naýk: 09.00.11 – Krasnodar, 2016. – 47s.

6 Belkin A.S. Sitýasia ýspeha. Kak ee sozdat? – М.: "Prosveshenie", 1991.

7 Daniyarova, A., Suad, A., Vecherinina, E., Seluch, M., Ananishnev, V(2022). Games for Science Education: is this technique effective for developing students' creativity and scientific competence?. World Journal on Educational Technology: Current Issues, 14(1), – 28-41.

<https://doi.org/10.18844/wjet.v14i1.6629>

8 Alibayeva, Z., Sarsenbayeva, B., Temirgalieva, S., Baigozhina, Z., & Baidildina, A. (2022). Socio-cultural development of students in the context of dialogue technology .World Journal on Educational Technology: Current Issues, 14(3), 951-962. <https://doi.org/10.18844/wjet.v14i3.73207>

9 Ojegov S.I. Slovar rýsskogo iazyka / pod obsh. red. prof. L.I.Skvorsova. М.: "ONIKS", 2004. -896 s.

10 Dal V.I. Tolkovyy slovar. – М.: Rýss.iaz., 1991. – Т.4: – 2007s.

11 Klimov E.K. Psihologicheskie kriteru ýspeshnosti predprinimatelskoi deiatelnosti: diss....kand.psihol.naýk. – Kalýga, 2004.

12 Rysbaeva A.K. Ýspeshnos deiatelnosti kak kategoria pedagogiki. Monografiya. – Almaty, 2014. – 266 s.

13 Kibalchenko, I.A. Teoria i praktika vospitatelnoi deiatelnosti : ýchebnoe posobie / I. A. Kibalchenko. - Rostov-na-Doný : Feniks, 2009. - 381 s.

14 Shopengay'er A. Mysl. 2007. 978-5-91181-314-7 <https://www.livelib.ru/author/8370/top-artur-shopengauer>

15 Kodjaspirova G.M. Pedagogika:— Moskva: Vlados, 2003 — 351 s.

16 Ilin E. P. Motivasiya i motivy. Spb., 2000.

17 Bilúk E.G., Krýglova N.S. Sozdame sitýasu ýspeha dlá kajdogo ýchenika // Mejdýnarodny jýrnal eksperimentalnogo obrazovaniya. – 2014. – № 7-2. – S. 67-68.

18 Hekhaýzen X. Motivasiya i deiatelnos / Pod redaksiiei B. M. Velichkovskogo V 2 t M : Pedagogika, 1986.

19 Fridman L. M. Psihopedagogika obshhego obrazovaniya: Posobie dlá ýchitelei. M., 1997.